

Jönköping 2024-11-05

Kulturhistorisk utredning avseende befintliga byggnader inom fastigheten Jönköping Sjöåkra 4:1.

Projektbenämning	KUL Sjöåkra 4:1
Bsv projektnummer	P 1832
Beställare	Jönköpings kommun
Detaljplan Dnr	Stbn/2020:432 / Akt 06-BAD-821
Fastighet	Jönköping Sjöåkra 4:1 (tidigare Nyarp 1:22)
Sakkunnig avseende kulturvärden	Jesper Kallhed (SC1095-17)

Bakgrund

Syftet med arbetet är att bedöma byggnadernas kulturhistoriska värden från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt enligt PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 13, 14 och 17 §§§.

Sammanfattning

Enligt min bedömning har byggnaderna ett allmänt bebyggelsevärde, men är inte så värdefulla att de är att betrakta som särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, enligt PBL 8 kap. § 13 och 14 §§.

Byggnaderna saknas i Jönköpings kommuns kulturminnesvårdsprogram.

Översiktsplan

Enligt gällande översiktsplan ingår området i ett kommande detaljplanearbete.

Detaljplan

Sjöåkra 4:1 ingår i detaljplanelagt område.

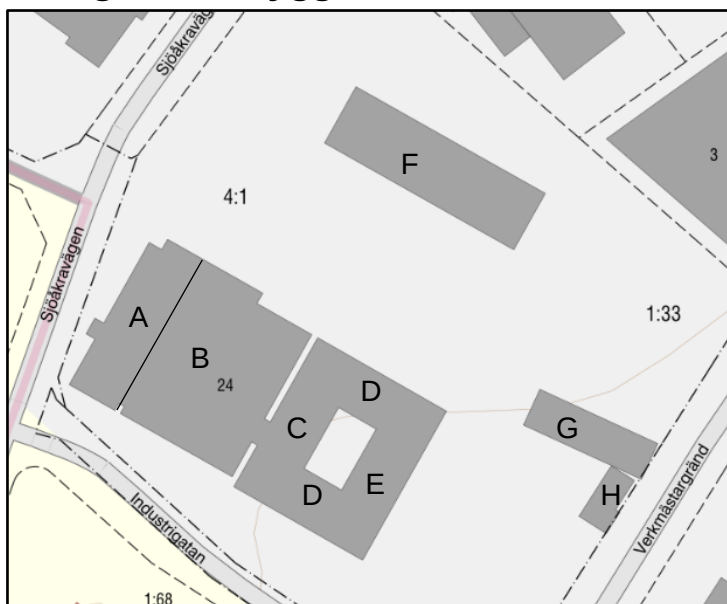
Riksintresse för kulturmiljövården

Sjöåkra 4:1 ingår EJ i något Riksintresse för kulturmiljövården.

Jönköpings kommuns kulturminnesvårdsprogram

Sjöåkra 4:1 ingår EJ i Jönköpings kommun kulturminnesvårdsprogram från år 1988.

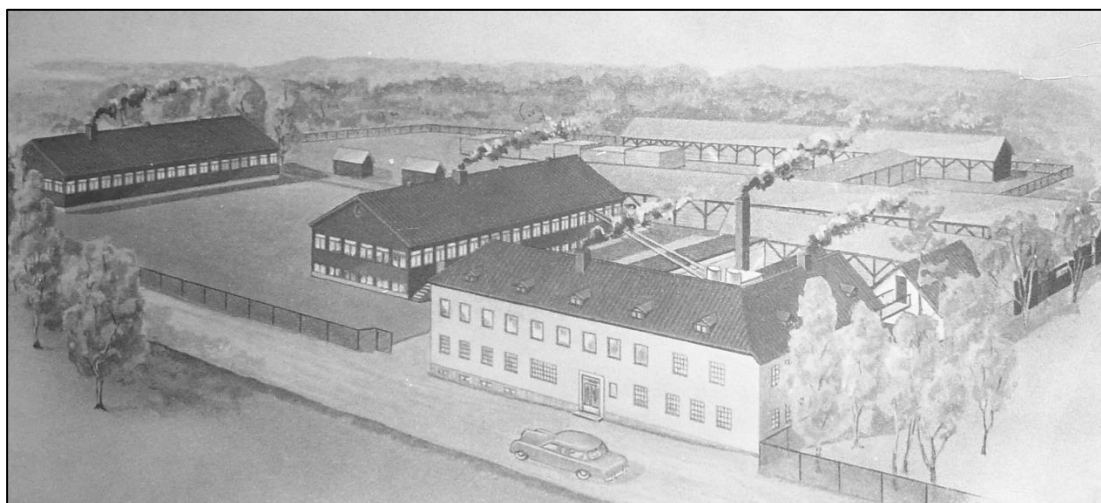
Fastighetens byggnader

A	År 1942	Kamfabrik i rött tegel.	Kooperativa förbundets arkitektkontor (KFA).
A	År 1945	Tillbyggnad av kamfabriken	V. Bäckström
B	År 1977	Fabriksbyggnad i lättbetong.	Talavid arkitektkontor.
C	År 1955	Industribyggnad i rött tegel.	Byggnadstekniska byrån
D	År 1963	Industribyggnad i putsad hålstén	Olle Fransons Arkitektkontor.
E	År 1954	Industribyggnad i rött tegel.	KFA
F	År 1984	Virkesförråd	Jan Bergmar
G	1920-talet	Kallförråd i trä med fasadbrädor	Okänt byggår
H	1950-talet	Industribyggnad i rött tegel.	Okänt byggår

Byggnadshistorisk

Fakta om byggnaderna kommer från platsbesök, från arkivsök, dels från stadsbyggnadskontorets arkiv, dels från Jönköpings stadsarkiv. Även information från Bankeryds hembygdsförenings hemsida har varit värdefull. (<https://www.hembygdbankeryd.se/>)

Tecknad bild, av penselfabriken Perfect från 50-talet. Notera att byggnaderna B, C och D ännu inte uppförts. (Källa: Bankeryds hembygdsförening)

Beskrivning exteriör / interiör

Byggnad A:

Byggnaden är uppförd år 1942, tillbyggd år 1945, för Penselfabriken Perfect AB.

Arkitektkontor: Kooperativa förbundets arkitektkontor.

Konstruktion: Betongpelare och gjutna bjälklag.

Tak: Sadeltak och tvåkupiga betongpannor.

Fasader: Fasaderna hade ursprungligen rött tegel, men har numera en vitmålad tunnputs.

Planlösning: Kontorsrum, utställningslokaler och konferensrum.

Fönster och dörrar: Aluminiumfönster tvåluft i röd kulör. Numera är fönstrens T-form täckt med skiva i överkant. Den inglasade entrén är från år 1993 och ritad av arkitekt K-L Zachrisson Jkpg.

Interiör: Ljusa väggar med undertak av akustikplattor. Betongpelare. Ljusa plastmattor. Bra skick generellt.

Kulturvärde: Klass 4. Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Byggnad B:

Byggnaden är uppförd för Penselfabriken Perfect AB, år 1977

Arkitektkontor: Talavid arkitektkontor.

Konstruktion: Betongkonstruktion med fasader och tak av lättbetong.

Pelare och takbjälkar av betongelement.

Tak: Taket är klätt med takpapp och med invändig takavvattning. Runt taket går en sarg som gör att taken inte syns.

Fasader: Fasader av lättbetongelement.

Planlösning: Monteringshall, sluss, kontor och expedition.

Fönster och dörrar: Ursprungliga aluminiumfönster och dörrar från 1977 i brun kulör.

I nederkant av fasaderna finns längor av aluminiumfönster. Mot gården finns lastbryggor och rullportar.

Interiör: Öppen planlösning med undertak av akustikplattor.

Kulturvärde: Klass 4. Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Byggnad C:

Industribyggnad uppförd under år 1955 för Penselfabriken Perfect AB. Byggnad är något yngre än byggnaderna, A och E, men uppförd i samma formspråk.

Arkitektkontor: Byggnadstekniska byrån.

Konstruktion: Byggnaden har en stomme av armerad betong. Källaren är murad med betonghålstén. Pelare och takbjälkar av betong.

Tak: Taket har sadeltak och tvåkupiga tegelpannor.

Fasader: Fasaderna är klädda med rött tegel.

Planlösning: Lager, förråd och omklädningsrum.

Fönster och dörrar: Ursprungliga träfönster i T form. Plåtklädda trädörrar

Interiör: Öppen planlösning med undertak av gipsskivor. Golv av slipad betong. Väggar av målat tegel.

Kulturvärde: Klass 4. Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Byggnad D:

Två byggnader från 1963. Dessa två byggnader består av längor, en i söder och en i norr, vilka tillsammans bildar en helhet med byggnaderna C och E, med ett atrium i mitten.

Arkitektkontor: Olle Fransson Arkitektkontor.

Konstruktion: Byggnader av betongstomme med väggar av betonghålstén på en grund av betong. Pelare och takbjälkar av betong. Åt norr har byggnaden ett plan med källare och åt söder ett plan med skyddsrum.

Tak: Taken är flacka med takpapp och med sarg åt söder så att taken inte syns.

Fasader: Fasaderna har vitmålad finputs.

Planlösning: Öppen planlösning med undertak av gipsskivor.

Fönster och dörrar: Ursprungliga träfönster i T form. Plåtklädd trädörr / trädörr

Interiör: Vitmålade väggar och undertak.

Kulturvärde: Klass 4. Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Byggnad D:s fasad mot norr

Byggnad D:s fasad mot söder

Byggnad E:

Byggnaden är uppförd för Penselfabriken Perfect AB år 1954.

Arkitektkontor: Kooperativa förbundets arkitektkontor

Konstruktion: Byggnaden har en stomme av armerad betong. Källaren är murad med betonghålstén. Pelare och takbjälkar av betong.

Tak: Sadeltak med tvåkupiga tegelpannor

Fasader: Fasaderna är klädda med rött tegel.

Planlösning: Öppen planlösning med undertak av gipsskivor.

Fönster och dörrar: Ursprungliga träfönster i T form.

Interiör: Öppna ytor mellan pelare av betong. I taket finns balkar av betong. Golvet har en målad betongyta.

Kulturvärde: Klass 4. Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Byggnad F:

Virkesförråd uppförd år 1984.

Arkitektkontor: Jan Bergmar / Bankeryd

Konstruktion: Virkesförråd med öppet vädskydd. Byggnaden är uppförd med stålpelare och balkar. Tak och väggar är täckta med korrugerad plåt.

Tak: Korrugerad plåt.

Fasader: Korrugerad plåt.

Fönster och dörrar: Fönster saknas. Vikportar i plåt med ljusinsläpp. Stålportar.

Interiör:

Kulturvärde: Klass 4. Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Byggnad G: Förrådsbyggnad i trä med en stående brädpanel i svart kulör. Byggnaden är antagligen byggd under 1930-talet.

Konstruktion: Träkonstruktion med brädpanel.

Tak: Korrugerad plåt.

Fasader: Svartmålade bräder.

Planlösning: Okänt

Fönster och dörrar: Smårutiga fönster i trä, brädfodrade portar i trä.

Interiör: Okänt.

Kulturvärde: Klass 4. Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Byggnad H:

Byggnaden är uppförd under 1950-talet. Okänt år.

Arkitektkontor: Okänt

Konstruktion: Betongkonstruktion med tegelfasader.

Tak: Sadeltak med takpapp.

Fasader: Rött fasadtegel med synliga betongpelare.

Planlösning: Okänt

Fönster och dörrar: Ursprungliga träfönster i T form. Plåtklädda portar.

Interiör: Okänt.

Kulturvärde: Klass 4. Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Plan- och bygglagen (2010:900)

Plan- och bygglagen (PBL) ska sammanväga allmänna och enskilda intressen och gäller både exteriört och interiört, även om åtgärderna inte kräver bygglov. Det är fastighetsägaren, eller byggherren, som är ansvarig för att lagen följs.

PBL 8:13 – Förbud mot förvanskning. En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

PBL 8:14 – En byggnad ska hållas i vårdat skick... och anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

PBL 8:17 – Ändring av en byggnad. Ändringar ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

PBL 8:34 – Rivningslov ska ges för en ... byggnad ... som inte ... bör bevaras på grund av byggnadens eller bebyggelsens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värde.

Kulturhistorisk värdering och lagstiftning

Länsstyrelsen i Jönköpings län har tagit fram en modell för klassning av byggnaders kulturvärden. Modellen är baserad på Plan- och bygglagen (PBL) samt Kulturmiljölagens (KML) hänsyns- och skyddsbestämmelser samt skydd av byggnadsminnen.

Klass 1. Byggnadsminne (KML 3 kap) / Kyrkliga kulturminnen (KML 4 kap)

Avser byggnader som förklarats vara byggnadsminnen enligt Kulturmiljölagen (kap 3-4).

Klass 2. Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8 kap § 13)

Avser särskilt värdefull bebyggelse. Dessa byggnader får inte fysiskt förvanskas vid förändring av eller i anslutning till byggnaden. Byggnaden bör skyddas genom q-bestämmelse i områdesbestämmelse eller detaljplan.

Klass 3. Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Avser byggnader med ett visst värde i fråga om t.ex. utformning. Värdebärande element i byggnaden bör hanteras på ett varsamt sätt vid förändringar av eller i anslutning till byggnaden. Bör skyddas genom varsamhetsbestämmelse i områdesbestämmelse eller detaljplan.

Klass 4. Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Avser det generella krav på hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värden som gäller för alla byggnader.

Klass 5. Avskrivs

Avser byggnader utan kulturhistoriska värden som inte behöver beaktas i plan- och bygglovsprocessen.

Särskilt värdefull byggnad

Enligt Boverket bör en byggnad anses vara särskilt värdefull om dess betydelse är så stor att bevarandet kan anses vara av genuint allmänt intresse. Detta gäller inte endast enskilda byggnader med stort historiskt värde, utan även byggnader och bebyggelsemiljöer som speglar olika tidsepoker eller som är typiska för olika sociala miljöer.

En byggnad / bebyggelsemiljö kan vara särskilt värdefull om den tydliggör tidigare samhällsförhållanden. Exempel på detta är:

- Byggnader som representerar en tidigare vanlig byggnadskategori eller konstruktion som nu har blivit sällsynt.
- Byggnader som belyser tidigare förhållanden, sociala och ekonomiska villkor, arbetsförhållanden. Bostadsförhållanden kan även belysas av de ekonomibyggnader som tidigare tillhörde en bostad.
- Byggnader som belyser tidigare stadsbyggnadsideal och arkitektoniska ideal samt värderingar och tankemönster. Exempel på byggnader som belyser tidigare värderingar kan vara olika typer av institutionsbyggnader som ofta präglas av sin tids människosyn.
- Byggnader som har representerat för lokalsamhället viktiga funktioner eller verksamheter. Det kan vara olika samhällsfunktioner som skola eller järnvägsstation eller andra verksamheter som fyllt en central roll för lokalsamhället som till exempel smedjan, butiken, biografen, badhuset eller den dominerande arbetsplatsen.

En byggnad eller bebyggelsemiljö kan även vara särskilt värdefull om den tydliggör samhällsutvecklingen. Exempel på detta är:

- Byggnader som till exempel illustrerar folkrörelsernas framväxt, massbilismens genombrott, immigration och emigration.
- Byggnader som har tjänat som förebilder eller på annat sätt varit uppmärksammade i sin samtid. Det kan vara byggnader som har erhållit priser eller framhållits som goda exempel i fackpress.
- Byggnader som präglas av en stark arkitektonisk idé.

En byggnad kan också vara särskilt värdefull om den i sig utgör en källa till kunskap om äldre material och teknik.

- En byggnad eller bebyggelsemiljö kan vara särskilt värdefull från konstnärlig synpunkt om den uppvisar särskilda estetiska kvaliteter eller har en hög ambitionsnivå med avseende på arkitektonisk gestaltning eller i utförande och materialval eller i konstnärlig gestaltning och utsmyckning.
- En byggnad eller bebyggelsemiljö kan även vara särskilt värdefull om den värderas högt i ett lokalt sammanhang. Exempel på detta kan vara byggnader som har haft stor betydelse i ortens sociala liv eller för ortens identitet eller i lokala traditioner.
- En byggnad kan anses vara särskilt värdefull från miljömässig synpunkt om den utgör en del av en miljö som uppfyller de ovanstående kriterierna.

De flesta byggnader kan på något sätt uppfylla angivna kriterier, men i begreppet "särskilt värdefull" ligger att byggnaden särskilt väl ska belysa ett visst förhållande eller ha få motsvarigheter som kan belysa samma förhållande. Få motsvarigheter ska förstås i relation till hela byggnadsbeståndet bedömas från, såväl ett nationellt som regionalt och lokalt perspektiv. Även om en byggnadstyp kan vara vanlig i en region så kan det finnas få motsvarigheter i ett nationellt perspektiv. En väsentlig aspekt på kulturhistoriskt värde är hur en byggnad kan förmedla kunskap om ett visst förhållande.

Slutsats:

Enligt min bedömning, med ovanstående referenser, saknar byggnaderna på fastigheten Sjöåkra 4:1, argument för att anses vara särskilt värdefulla:

- De är inte representativa för tidigare samhällsförhållanden eller samhällsutveckling.
- Byggnaderna har förvisso ett historiskt värde, men är inte representativa för olika tidsepoker, sociala miljöer, eller stadsbyggnadsideal.
- Byggnaderna är inte representativa för lokalsamhället eller speglar samhällsutvecklingen i stort.
- Byggnaderna saknar estetiska ambitioner, kvaliteter och bidrar inte med kunskap om äldre material och byggteknik.

Antikvarisk bedömning

Enligt PBL 8 kap 13§: *"En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas."*

Enligt min bedömning är byggnaderna inte att betrakta som kulturhistoriskt intressanta.

Byggnaderna har, enligt min bedömning, ett allmänt bebyggelsevärde, men är inte "särskilt värdefulla" vilket innebär att PBL:s 8 kap. § 13, förvanskningsförbud... ej är tillämpligt.

Vad gäller ett "allmänt bebyggelsevärde", handlar det om att väga detta värde mot andra intressen, vilka, enligt PBL 2 kap 3§, kan det vara:

- En estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder,
- En god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper,
- En långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden.
- En god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens.
- Bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet.

Enligt PBL 9 kap 34 §: *"Rivningslov ska ges för en åtgärd som avser en byggnad eller byggnadsdel som inte:"*

1. omfattas av rivningsförbud i detaljplan eller områdesbestämmelser, eller

2. bör bevaras på grund av byggnadens eller bebyggelsens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värde."

Jönköping 2024-11-05

Jesper Kallhed

Jesper Kallhed (Sakkunnig avseende kulturvärden SC1095-17)

bsv arkitekter & ingenjörer ab